

Eldre bak rattet

Når eldre bilførere er involvert i trafikkulykker, kan vi være ganske sikre på at noen raskt tar til orde for å inndra førerkortet. Bør vi ha en øvre aldersgrense for å få lov til å kjøre bil?

// De foreslåtte endringene vil sannsynligvis ha som konsekvens at mange eldre vil oppleve at førerkortet ikke blir fornyet.

Før jul var det tre hendelser i Asker og Bærum hvor eldre bilførere var involvert. Noen dager senere siterte lokalavisen en fastlege som mente det bør innføres en øvre aldersgrense for førerkort kombinert med årlige førerprøver. Parallelt innfører Vegdirektoratet nye regler som antas å gjøre fornyelse av førerkort vanskeligere.

Dagens regelverk

Førerkortet er gyldig til du fyller 75 år. Deretter må du oppsøke lege og få en helseattest for ett til tre år. Etter fylte 78 år kan helseattesten kun utstedes for inntil to år ad gangen. Helseattesten fremvises ved en av Statens vegvesens trafikkstasjoner som utsteder nytt førerkort. Dagens krav til helseattest ble innført i 2013 og utløste sterkt økt ressursbruk fra legenes side til vurdering av førerkortsøkere. Med det stort økende antall eldre som ønsker å ha førerkort, vil ressursbehovet øke ytterligere i årene fremover.

Legene har i dag tre alternativer: 1) utstede helseattest 2) nekte utstedelse 3) gi attest for dispensasjonssøknad til fylkesmannen om ett eller flere helsekrav ikke er oppfylt. I legenes veileder (IS-1437) står det i innledningen at spørsmål om førerkort kan skape ubehag for mange leger ved at rollen som «pasientens advokat» kan komme i konflikt med rollen som sakkyndig. Mange leger har hatt et nært forhold til pasienten i en årrekke og synes av og til det er vanskelig å nekte utstedelse av helseattest.

Vegdirektoratet ønsker derfor at regelverket i større grad skal baseres på forskrifter og har nylig sendt ut forslag til endringer. Her står det: «Høy alder medfører ikke nødvendigvis en dårligere helsetilstand, men eldre har økt risiko for helsevekkelser som følge av gjennomgått sykdom, nedsatt førerlyst, kognitiv svekkelse og bruk av medikamenter som kan påvirke kjøreevnen. Med økende antall eldre med førerkort er det viktig at krav til helseattest for fornyelse av førerkortet for denne aldersgruppen fremgår tydelig av forskrift.»

Vegdirektoratet foreslår ikke en øvre aldersgrense. Mange av dem som i dag innvilges dispensasjon av fylkesmannen, vil antagelig oppfylle de nye helse-

kravene og få helseattest utstedt av legen. Samtidig vil muligheten til å få dispensasjon bli sterkt begrenset og legene gis mindre rom for skjønn. Selv om forslagene er basert på gode intensjoner om å skape økt trygghet i trafikken, vil det sannsynligvis bety at mange eldre ikke vil få førerkortet fornyet.

Alle er enig om at det er viktig å begrense antall trafikkulykker og strenge helsekrav kan ses på som en god løsning i så henseende. På den annen side må regelverket balanseres slik at de fleste eldre kan bevare sin uavhengighet og integritet og fortsette å kjøre bil om de er frisk nok. Det er derfor svært viktig at legene ikke nekter å utstede helseattest «for sikkerhets skyld», men foretar en konkret og individuell vurdering av den enkeltes helse uten hensyn til vedkommendes fødselsår.

Statistikk som lyver

I lys av tre hendelser i Asker og Bærum før jul skrev lokalavisen Budstikka flere artikler om eldre bilførere og fremhevet at sjåfører over 70 år er overrepresentert i trafikkulykker. Det ble blant annet vist til at sjåfører over 70 år sto for 21 prosent av dødsulykkene i 2013, samtidig som de utgjør 10 prosent av befolkningen.

Selv om det er riktig at rundt 10 prosent av befolkningen er over 70 år og økende, blir det likevel galt når tallet presenteres i samme setning som antall dødsulykker. For det første tas det ikke hensyn til alle personer under 18 år (ca. 20 % av befolkningen) eller andre som ikke har førerkort. Dessuten fremgår det av Statistisk Sentralbyrås statistikk at av antall drepte bilførere i trafikken i 2013 (99 personer) var 11 personer over 75 år (11 %), mens det for eksempel var 18 personer mellom 18 og 24 år (18 %). Statistikkene sier heller ingenting om hvem som var skyld i ulykken.

Media skriver gjerne om eldre bilførere og legger automatisk til grunn at de er skyld i ulykkene, hvilket tilsynelatende rettferdiggjør skjerpelser i regelverket og er med på å stigmatisere en voksende gruppe eldre. Det er sjeldnere å lese at risikoen for dødsulykker med eldre synes å stagnere, og tvert om reduseres, etter hvert som eldre bilførere generelt har bedre helse, blir mer erfarne og sta-

Erik Råd Herlofsen
advokat

// Mange leger har hatt et nært forhold til pasienten i en årrekke og synes av og til at det er vanskelig å nekte utstedelse av helseattest.

dig har sikrere biler. I enkelte land, for eksempel i Australia, søker man ofte etter eldre drosje- og bussjåførere, ganske enkelt fordi de er mer pålitelige og trygge sjåførere enn yngre.

Det skal naturligvis ikke stikkes under stol at risikoen for uhell øker når man blir eldre og særlig etter fylte 75 år. På den annen side er det sjelden at eldre bilførere er involvert i ulykker som skyldes høy fart, rus eller kjøring i mørke.

Finne balansen

Det å kjøre bil i dagens trafikkbilde er komplisert og krever at bilførere har godt syn, god hørsel og skjerpet oppmerksomhet overfor signaler og medtrafikanter. I tillegg skjer det stadige endringer i trafikkbildet gjennom veitbygginger, nye rundkjøringer og motorveier, med de krav dette innebærer av reaksjonsevne og avstandsvurderinger.

Samtidig er førerkort et viktig gode, også for eldre som har behov for bil for å besøke venner og familie, handle og foreta andre nødvendige ærender. Uten førerkort risikerer du isolasjon og ensomhet, særlig om du bor et stykke unna offentlige kommunikasjonsmidler.

Når bør vi slutte å kjøre bil?

De fleste innser selv når det er på tide å parkere bilen for godt, mens noen trenger å bli fortalt at nå er tiden inne. Hvis du svarer bekræftende på ett av følgende spørsmål, bør du oppsøke lege eller parkere bilen for godt:

- Har en venn/et familiemedlem uttrykt bekym-

ring for dine kjøreferdigheter eller nektet å sitte på med deg?

- Har du det siste året opplevet en eller flere «nestenulykker»?

- Har du noen ganger problemer med å finne frem, selv på kjente steder?

- Tenker du på mye annet enn bilkjøring når du kjører? Blir du ofte forvirret eller sint?

- Hender det at andre bilførere tuter eller vinker på deg når du kjører?

- Opplever du at biler eller fotgjengere «plutselig» dukker opp i ditt synsfelt?

- Har du av og til problemer med å flytte foten mellom gass- og bremsepedal?

- Har du det siste året blitt stanset av politiet grunnet din kjøring?

- Har din lege anbefalt deg å kjøre sjeldnere?

Det er viktig å være klar over egne begrensninger og hvordan disse påvirker din bilkjøring. Dersom du er i tvil bør du spørre dine venner og familie. Det viktigste er å være trygg på veien.

Det er mange måter å komme seg rundt på når beslutningen om å parkere bilen er tatt, men det krever litt planlegging. Du kan enten alliere deg med venner og familiemedlemmer som kan kjøre deg, eller du kan satse på offentlig kommunikasjon. Dessuten er det ikke veldig dyrt å ta en drosje en gang iblant. Du sparer mye på ikke å ha bil. For de med dårlig økonomi finnes det også en del støtteordninger for transport.

Dersom trafikkulykker skal unngås helt i fremtiden bør alle nektes førerkort. Eller kanskje det burde innføres en maksimal fart på 30 km/t? Dette går naturligvis ikke i et moderne samfunn og vi må derfor balansere nytte og risiko. Antall eldre i Norge er økende og allerede i løpet av de neste fem-seks år er det forventet at antall førerkortinnehavere over 75 år nesten vil fordobles. Førerkort er et svært viktig gode for den enkelte og det er av avgjørende betydning at legene i fremtiden, uten å gå på bekostning av trafiksikkerheten, behandler hver enkelt individuelt og ikke lar seg lede av fordommer eller negative avisoppslag om eldre bilførere. ■

FAKTA

Hva sier loven?

■ Hovedregelen om trafikk og helse finnes i veitrafikklovens § 21 første ledd, alminnelige plikter: «Ingen må føre eller forsøke å føre kjøretøy når han er i en slik tilstand at han ikke kan anses skikket til å kjøre på trygg måte, hva enten dette har sin årsak i at han er påvirket av alkohol eller annet berusende eller bedøvende middel, eller i at han er syk, svekket, sliten eller trett, eller skyldes andre omstendigheter.»

Bestemmelsen gir et generelt forbud mot å føre motorvogn når en person ikke kan anses skikket til å kjøre på trygg måte, uansett årsak.

■ Det er videre i veitrafikklovens § 24 fjerde ledd bestemt at: «Den som skal få førerkort må være edruelig, og det må ikke være noe å si på hans vandel ellers. Han må ha tilstrekkelig syn og førlighet, nødvendig fysisk og psykisk helse og ha bestått førerprøve. Ved kjøring til førerprøve anses kandidat som fører av motorvognen.»

Kilder: Vegdirektoratets høringsdokumenter om endring av førerkortforskriften med høringsfrist 15. mars 2015
www.nihseniorhealth.gov/olderdrivers